

УДК 341.4; 341.48/.49

Г. В. Грянка,

канд. юрид. наук, доц., доцент
кафедри кримінального права,
процесу і криміналістики Київського
інституту інтелектуальної власності і
права Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті розглянуто головні напрями та форми міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. Автором розкрито сутність міжнародної правової допомоги при досудовому розслідуванні злочинів міжнародного характеру, надано визначення міжнародного співробітництва у боротьбі з такими злочинами, а також охарактеризовано його принципи, напрями та форми.

Ключові слова: злочин міжнародного характеру, міжнародне співробітництво, взаємодія, міжнародна правова допомога, процесуальні дії, міжнародні організації.

XXI століття характеризується розширенням кола злочинних дій, які охоплюються узагальненим поняттям «злочини міжнародного характеру», їх «якісним» удосконаленням та кількісним зростанням. За таких умов міжнародне співробітництво у правоохоронній сфері, використання у службовій діяльності найкращих взірців вітчизняного та зарубіжного досвіду, є одним із невідкладних завдань Національної поліції та інших правоохоронних органів України.

Міжнародне співробітництво покликано вирішити одне із головних протиріч: злочинність стала інтернаціональною, а засоби боротьби з нею переважно залишаються національними.

Тлумачний словник сучасної української мови визначає співробітництво як «спільну діяльність, спільні дії»¹. Міжнародне співробітництво у боро-

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. Київ: Ірпінсь-Перун., 2002. С. 1170.

твбї зі злочинністю має значне історичне підґрунття: його становлення розпочалося в ті давні часи, коли ще не було системи норм міжнародного права, але вже з'явилися перші ознаки дипломатії.

Як відомо, принцип співробітництва держав є нормою *jus cogens* (неоспориме право, тверде право), одним із принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН 1945 р.², Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.³, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.⁴, Заключному акті Наради з безпеки й співробітництва в Європі 1975 р.⁵ та інших міжнародних документах.

Як зазначає В. Ф. Цепелев, міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю є складною системою відносин, що включають узгоджені політику, законодавство, правозастосовну, організаційно-управлінську, інформаційну, науково-дослідну діяльність держав, державних органів і посадових осіб, а також міжнародних організацій із попередження злочинності, боротьби з нею і поводження із правопорушниками⁶.

Міжнародне співробітництво ґрунтується на дотриманні низки принципів. Поняття «принцип», його зміст і значення є одним із основних і складних питань будь-якої галузі наукового знання, будь-якого виду людської дія-

---

² Статут ООН: прийнятий 26 черв. 1945 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010 (дата звернення 22.04.2018).

³ Віденська конвенція про право міжнародних договорів: прийнята 23 трав. 1969 р.; ратифікована указом Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квіт. 1986 р. із застереженнями і заявою. *Україна у міжнародно-правових відносинах*: зб. докум. (укр. та рос. мовами). Київ, 1996. Кн. 1: Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. С. 19–57.

⁴ Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций: принятая Резолюцией 2625 (XXV) на 1883-ем пленарном заседании ГА ООН 24 октября 1970 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_569 (дата звернення 22.04.2018).

⁵ Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 г.). URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_055 (дата звернення 22.04.2018).

⁶ Цепелев В. Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты: монография. Москва: Акад. управл. МВД России, 2001. С. 24.

льності. У науковій літературі відзначається, що принципами можуть виступати різні компоненти наукового знання⁷.

Принцип тлумачиться як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; засада; основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства тощо; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон.

Принципи міжнародного співробітництва детально розглянуті у науковій літературі. Наприклад, О. І. Виноградова класифікує їх на загальні та спеціальні. До загальних вона відносить такі принципи: міжнародного співробітництва; мирного вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; суверенної рівності держав; добросовісного виконання міжнародних зобов'язань; недоторканості кордонів та територіальної цілісності держав; поваги до прав людини; принцип незастосування сили або погрози силою; принцип рівноправності та самовизначення народів. Спеціальними принципами є: взаємності та добровільності; додержання суверенітету і безпеки держав-учасниць міжнародного договору; уступки частини суверенітету (застосування іноземного законодавства); відповідності прохання сторони, яка звертається із запитом, законодавству держави, яка виконує запит, та реалізації умов договору за допомогою застосування національного законодавства; рівності повноважень судово-слідчих органів, які здійснюють взаємодію; забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору; обмеження застосування міжнародного договору територіями держав-учасниць цього договору; додержання прав і інтересів третіх держав (осіб) учасниками дого-

---

⁷ Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: монографія. Київ: Нічлава, 2005. С. 85–86.

вірних відносин; обов'язковості виконання умов міжнародного договору; взаємодії на основі права, передбаченого міжнародним договором⁸.

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру можна визначити як діяльність держав, їх компетентних органів, міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародного і національного законодавства й спрямована на розслідування, кримінальне переслідування, судовий розгляд та попередження злочинів міжнародного характеру, зобов'язання держав, у боротьбі з якими закріплені відповідними міжнародними договорами.

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, важливою складовою якого є розслідування злочинів міжнародного характеру, реалізується згідно з певними *напрямами, рівнями та формами*. Вивчення законодавства, наукових робіт свідчить про відсутність єдиного узгодженого підходу до їх висвітлення. Вважаємо доцільним висловити свій погляд на з'ясування окресленого питання, визначивши основні напрями, рівні та форми міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру⁹.

Напряму у загальному значенні тлумачиться як «лінія руху або лінія розміщення кого-, чого-небудь; шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища; спрямованість думок, інтересів»¹⁰.

На думку Л. Д. Тимченка, співробітництво у боротьбі з міжнародною злочинністю розвивається у трьох напрямках. Перший – це укладення двосторонніх договорів, у яких держави регламентують питання надання правової допомоги у кримінальних справах, видачі злочинців, передачі засуджених осіб для відбування покарання у держави, громадянами яких вони є. Другий напряму пов'язаний зі співробітництвом держав у боротьбі зі злочинністю на

---

⁸ Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. С. 33–74.

⁹ Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. Київ: Скіф, 2012. С. 336.

¹⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. С. 576.

регіональному рівні. Третій напрям охоплює співробітництво в універсальних міжнародних організаціях (ООН та її спеціалізовані установи, Інтерпол)¹¹.

Проте, на нашу думку, виділені автором положення вочевидь характеризують рівні співробітництва (двосторонній, регіональний, глобальний), про які мова піде далі.

Л. Н. Галенська до напрямів міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю відносить: визнання небезпечності для держав певних кримінальних діянь і необхідність застосування спільних заходів для їх припинення; надання допомоги в розшуку правопорушників, що переходять на чужій території, та передача їх заінтересованій державі; допомога в отриманні необхідних матеріалів у кримінальній справі; вивчення проблем злочинності і боротьби з нею, питань пенітенціарної системи; надання практичної допомоги окремим державам у вивченні та вирішенні проблем злочинності; обмін інформацією¹².

Ураховуючи наведені вище положення, зазначимо, що дійсно обмін інформацією можна розглядати як окремий напрям міжнародного співробітництва. Крім того, обмін інформацією є невід'ємною складовою інших напрямів співробітництва, супроводжує вирішення будь-яких практичних завдань.

О. М. Джужа та Ю. Ф. Іванов до головних напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю відносять: а) прийняття і реалізацію договорів про боротьбу зі злочинами, що складають міжнародну небезпеку; б) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи екстрадицію; в) розробку міжнародних норм і стандартів, що забезпечують захист прав людини у сфері охорони правопорядку; г) регламентування питань

---

¹¹ Тимченко Л. Д. Международное право: учеб. для юрид. спец. вузов МВД. Харьков: Консум, 1999. С. 430.

¹² Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью. Москва: Междунар. отношения, 1972. С. 6–8.

національної і міжнародної юрисдикції; д) взаємодію у попередженні, виявленні, припиненні і розкритті злочинів міжнародного характеру¹³.

Поділяючи думку авторів, хочемо зауважити, що, керуючись гл. 44 КПК України, екстрадицію (видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення) не слід включати до міжнародної правової допомоги, а доцільно виділяти в окрему форму співробітництва у кримінальному провадженні. Більш детально це питання буде розглянуто далі.

У контексті тлумачення напрямів як шляхів розвитку заслуговують на увагу погляди О. Г. Волеводза, що стосуються міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства. До таких напрямів він відносить: встановлення кримінальної караності певних суспільно небезпечних діянь (криміналізації) та уніфікації на цій основі кримінального законодавства; припинення злочинів, у тому числі тих, що готуються, застосовуючи в необхідних випадках оперативно-розшукові дії; надання допомоги у розслідуванні кримінальних справ і здійсненні кримінального переслідування; організації діяльності міжнародних судових органів, що пов'язані із розслідуванням міжнародних злочинів, здійсненням кримінального переслідування і покаранням осіб, винних у їх вчиненні; забезпечення виконання кримінальних покарань; постпенітенціарного впливу; надання професійної технічної допомоги і попередження злочинів¹⁴.

У цілому погоджуючись з автором, хочемо зауважити, що стосовно злочинів міжнародного характеру слід вести мову про встановлення їх міжнародної протиправності, а конкретна кримінальна караність окреслених діянь визначається національним законодавством держав.

Отже, виходячи з тлумачення *напрям*у як лінії руху, шляху розвитку, враховуючи наведені та інші праці вчених, вважаємо, що можна визначити

---

¹³ Джужа О. М., Іванов Ю. Ф. Роль міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 5. С. 61.

¹⁴ Волеводз А. Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика); науч. ред. проф. А. Б. Соловьев. Москва: Юрлитинформ, 2000. С. 35–41.

такі напрями міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру:

1) встановлення міжнародної протиправності певних суспільно небезпечних діянь та закріплення зобов'язань держав установити їх кримінальну караність у національному законодавстві;

2) закріплення міжнародних стандартів у кримінальному провадженні щодо дотримання прав і свобод людини;

3) укладення міжнародних договорів щодо реалізації заходів міжнародного співробітництва у сфері кримінального провадження;

4) застосування заходів, передбачених міжнародними договорами та національним законодавством держав, із метою розслідування злочинів міжнародного характеру;

5) обмін інформацією та досвідом роботи, проведення навчально-методичних, наукових заходів, надання відповідної допомоги;

б) спільне вивчення проблем розслідування злочинів міжнародного характеру.

Згідно із загальним тлумаченням *рівень* може бути визначений як умовна горизонтальна лінія або площина, що служить межею висоти, яку має або на якій міститься хто-, що-небудь¹⁵.

Н. В. Пронюк з позицій міжнародного права розглядає такі рівні міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю: а) рівень двостороннього співробітництва між державами; б) регіональний рівень; в) співробітництво на універсальному (загальносвітовому) рівні¹⁶.

Поряд із терміном «рівень» вчені використовують термін «масштаб». Наприклад, на думку Л. Н. Галенської, боротьба зі злочинністю ведеться у світовому масштабі, на регіональному рівні, на двосторонній основі.

---

¹⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. С. 932.

¹⁶ Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ: КНТ, 2008. С. 228.

Проте використання терміну «рівень» при розгляді питань міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру, на нашу думку, більш доцільно, що узгоджується із його загальним тлумаченням та поділяється більшістю науковців.

Отже, до рівнів міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів міжнародного характеру можна віднести:

1) рівень двостороннього співробітництва між державами, що полягає у взаємодії між центральними (уповноваженими), компетентними органами держав, дипломатичними представництвами, консульськими установами та іншими уповноваженими суб'єктами;

2) співробітництво на регіональному рівні, що відбувається за сприяння міжнародних організацій регіонального рівня. Так, Україна є членом Ради Європи (з 1995 р.), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) (з 1992 р.), СНД (з 1991 р.). Слід відзначити й взаємодію з Європейським Союзом, Європол, Організацією американських держав (ОАД), з якими Україна співпрацює на окремих засадах;

3) співробітництво на світовому (глобальному) рівні, що відбувається за сприяння відповідних міжнародних організацій. Мова йде про ООН (членство з 1945 р.) та її спеціалізовані установи, Інтерпол (членство СРСР з 1990 р., України – з 1992 р.) та інші.

Форма може бути охарактеризована як обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вигляд¹⁷.

На думку Н. В. Пронюк, існують такі форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: укладення міжнародних угод (про правову допомогу у кримінальних справах, конвенції щодо боротьби з окремими зло-

---

¹⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. С. 1028.

чинами міжнародного характеру); створення міжнародних організацій (Інтерпол, ООН, ОБСЄ, Рада Європи та ін.).

Таким чином, необхідно виділити такі форми міжнародного співробітництва: 1) профілактика і припинення злочинів, щодо яких укладені спеціальні угоди між державами; 2) передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі їх громадянства або постійного місця проживання; 3) передача органам іншої держави нагляду за умовно засудженими чи умовно звільненими правопорушниками; 4) видача злочинців іншій державі або передача міжнародному органу для кримінального переслідування; 5) захист прав і свобод громадян держави при здійсненні правосуддя в іншій країні; 6) спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи поліцейських та інших органів; 7) підготовка кадрів, надання експертних послуг, поставка спеціальних технічних засобів і надання матеріально-технічної допомоги іншим державам; 8) обмін оперативною, правовою та іншою інформацією тощо.

Виходячи із наведеного переліку, вважаємо, що стосовно міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру слід додати й таку важливу форму, як «міжнародна правова допомога».

Як висновок, необхідно зазначити, що міжнародне співробітництво за вказаних умов характеризується низкою ознак. Одна з них полягає в тому, що відповідні заходи можуть проводитися як на підставі багатосторонніх міжнародних договорів з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. з Додатковим протоколом 1975 р. та Другим додатковим протоколом 1978 р. та ін.), так і на підставі багатосторонніх міжнародних договорів з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру (Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом

1990 р.; Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. з Додатковим протоколом 2003 р.; Конвенція ООН проти корупції 2003 р. та ін.). Остання група міжнародних договорів максимально враховує специфіку розслідуваних злочинів міжнародного характеру, передбачає додаткові заходи співробітництва.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. Київ: Ірпінь-Перун., 2002. 1440 с.
2. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 216 с.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: прийнята 23 трав. 1969 р.; ратифікована указом Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квіт. 1986 р. із застереженнями і заявою. *Україна у міжнародно-правових відносинах*: зб. докум. (укр. та рос. мовами). Київ, 1996. Кн. 1: Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. С. 19–57.
4. Волеводз А. Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика); науч. ред. проф. А. Б. Соловьев); науч. ред. проф. А. Б. Соловьев. Москва: Юрлитинформ, 2000. 477 с.
5. Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью. Москва: Междунар. отношения, 1972. 168 с.
6. Декларация о принципах сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций: принята Резолюцией 2625 (XXV) на 1883-ем пленарном заседании ГА ООН 24 октября 1970 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_569 (дата звернення: 22.04.2018).
7. Джужа О. М., Иванов Ю. Ф. Роль міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 5. С. 59–67.
8. Заключительный акт Сопещения по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 г.) URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_055 (дата звернення: 22.04.2018).
9. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: монографія. Київ: Нічлава, 2005. 446 с.
10. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ: КНТ., 2008. 344 с.
11. Статут ООН: прийнятий 26 черв. 1945 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010 (дата звернення: 22.04.2018).

12. Тимченко Л. Д. Международное право: учеб. для юрид. спец. вузов МВД. Харьков: Консум, 1999. 528 с.

13. Цепелев В. Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты: монография. Москва: Акад. управл. МВД России, 2001. 137 с.

14. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. Київ: Скіф, 2012. 448 с.

Грянка Г. В. Вопросы международного сотрудничества при расследовании преступлений международного характера

В статье рассмотрены основные направления и формы международного сотрудничества при расследовании преступлений международного характера. Автором раскрыта сущность международной правовой помощи при досудебном расследовании преступлений международного характера, дано определение международного сотрудничества в борьбе с такими преступлениями, а также охарактеризованы его принципы, направления и формы.

Ключевые слова: преступление международного характера, международное сотрудничество, взаимодействие, международная правовая помощь, процессуальные действия, международные организации.

Hrianka H. V. The issues of international cooperation in the investigating of crimes of international character

In the article the main directions and forms of international cooperation in investigating of crimes of international character are considered. The author reveals the essence of international legal assistance at pre-trial investigation of crimes of international character, defines international cooperation in combating crimes of international character, as well as describes its principles, directions and forms.

Key words crime of international character, international cooperation, interaction, international legal assistance, procedural actions, international organizations.